

STICHTING BEHOUD DIERENWERELD VELUWE

Doel: Bescherming en behoud van alle op de Veluwe voorkomende diersoorten in hun natuurlijke omgeving, met inachtneming van de druk die een biotoop kan verdragen.

Bestuur:	Voorzitter:	H. Bonekamp	tel. 055-667617	m.i.v. 10-10-95	tel. 0553667617
	Secretaris:	H. Kats	tel. 055-558686		tel. 0553558686
	Penningmeester:	H. Kerssen	tel. 03212-3268		tel. 0321323268
	Lid:	W. Fiets	tel. 055-556836		tel. 0553556836
	Lid:	J. Rolfes	tel. 055-413909		tel. 0555413909

Nieuwe donateurs aanmelden bij:

Secretariaat: POSTBUS 103
7300 AC APELDOORN
tel. 055-558686

Donaties: tot 16 jaar *f* 7,50 minimaal
16 jaar en ouder *f* 10,00 minimaal
voor het leven *f* 250,00

STICHTING
BEHOUD
DIERENWERELD
VELUWE

Voorwoord	blz. 3
Zevenster	blz. 4
Wildtermen	blz. 5
Spechten op de Veluwe	blz. 7
Jaarprogramma 1995	blz. 16
Kootwijk	blz. 20
Vrijwilligers	blz. 21
Faunabeheer op de veluwe	blz. 22
Eikenhakhout	blz. 26
Weet u veel	blz. 28

Tekeningen: H Bonekamp / W. Fiets

Foto's: W. Fiets

De mens is het intelligentste van alle dieren en het meest dwaze.

Namens de dieren,

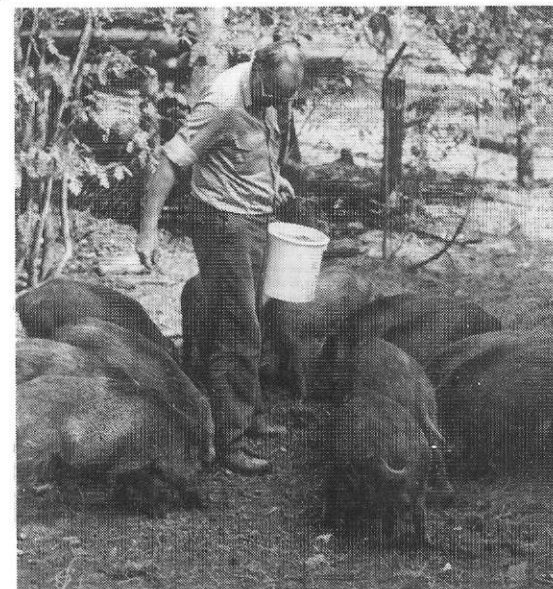
Diogenes (412 - 323 v.Chr.)

Het voortbestaan van de diersoorten op aarde is afhankelijk van de gevoelige balans van de natuur.

Tot nu toe hebben vele dieren de inbreuk van de mens op hun bestaan overleefd. Maar wanneer wij niet leren de dieren op hun juiste waarde te schatten en een plaats op deze aarde voor hen zeker stellen, bestaat het gevaar dat wij de rijke en kleurrijke wereld ontdoen van vele bewoners. Wij hopen en geloven dan ook dat u samen met ons, ons enthousiasme voor de dierenwereld in al zijn vormen kunt delen.

Al jaren draag ik de "Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe" een warm hart toe. Mijn betrokkenheid met de Stichting is dan ook al van lange duur. Enkele donateurs kende ik al vanuit "Het Veluws Hert". En de samenwerking kwam intensief op gang toen de Stichting met groot enthousiasme tentoonstellingen ging organiseren in de Acaciahal bij mij in de boswachterij. Ik heb destijds dan ook veel waardering gekregen voor de wijze waarmee de betrokkenen zich inzetten voor het behoud van de Veluwe natuur. Na deze eerste contacten is de samenwerking versterkt en al weer geruime tijd zijn de donateurs van de Stichting actief in de boswachterij Berg en Bos, waar ik de beheerder van ben. Door ons worden ze al de "reserve boswachters" genoemd.

Ieder weekend worden de herten en de wilde zwijnen in de wildbaan van Berg en Bos door hen gevoerd. Tijdens dit voeren krijgt het publiek voorlichting over Berg en Bos in het bijzonder en over de natuur in zijn algemeen. Tevens verrichten de donateurs van de Stichting regelmatig werkzaamheden in de boswachterij en verzorgen ze excursies voor ons publiek. Toen mij in 1993 gevraagd werd of ik voorzitter wilde worden van de "Stichting Behoud Dierenwereld Veluwe" heb ik dit dan ook op mij genomen. Enerzijds met enige

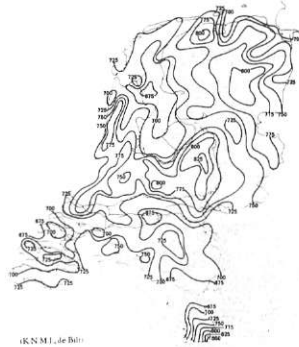
terughoudendheid (een redelijk drukke baan en veel hobby's), anderzijds met plezier. Dit vanwege de inzet van de leden en het goede werk dat zij verrichten.

Uit bovenstaande moge blijken dat de S.B.D.V. in de boswachterij Berg en Bos alleen al "vele goede werken verricht". Dit voorwoord zou te lang worden om alles te noemen. De agenda voor 1995 geeft aan wat er nog meer zoal gedaan wordt. Ik wil de donateurs dan ook hartelijk danken voor hun inbreng en hoop dat de gestage groei van de S.B.D.V. zich in de komende jaren zal voortzetten.

Henk Bonekamp.

ZEVENSTER (*Trientalis Europaea* L).

door W. Fiets

(K.N.M.I., de Bilt)

Wat heeft een neerslagkaartje van het K.N.M.I. te maken met een plantje als de Zevenster zult u zich misschien afvragen. Als we het kaartje bekijken zien we de jaarlijkse neerslag van het tijdvak 1931 - 1960. Als we nu de gebieden opzoeken waar de jaarlijkse neerslag boven de 800 mm. komt (hoogste waarden worden bereikt op de Noordoost-Veluwe en in de omgeving van Vaals 850 mm.) dan blijkt dat alleen in dié gebieden met succes naar Zevenster en/of Kranssalomonszegel gezocht kan worden. Natuurlijk zijn er meer voorwaarden die het plantje stelt, zo moet de bodem bestaan uit kalkarme zandgrond.

Dit lijkt tegenstrijdig met de groeiplaats bij Vaals omdat de bodem in Limburg kalkrijk is, maar de toppen van de heuvels voldoen wél aan de eisen van kalkmijdende planten als: Adelaarsvaren, Fraai Hertshooi, witte Veldbies en op het Plateau van Vaals bovendien Zevenster en Kranssalomonszegel. Verder kunt u groeiplaatsen aantreffen op de eilanden Vlieland en Terschelling en in Drente, (waar in een oud bosje ook nog Kranssalomonszegel wordt gevonden) alsmede in Twente en op de Veluwe. Er wordt wel aangenomen dat Zevenster een IJstijd- of Glaciaalrelict zou zijn. Hieronder verstaat men organismen die kort na de IJstijd in ons land algemeen zijn geweest en die zich sindsdien ver van hun areaal op enkele geïsoleerd liggende plaatsen hebben gehandhaafd. Maar in Nederland is van geen enkele soort aangetoond dat die zich heeft kunnen handhaven. We kunnen daarom geen enkele soort van onze flora met zekerheid als IJstijdrelict beschouwen. Zeker kan men niet van relictten spreken als er nog een verbinding bestaat met het hoofdareal. Dat is nu het geval met soorten die in ons land aan de rand van hun areaal groeien zoals: Kraaiheide, Eenarig Wollegras, Rijsbes, Scheucheria en Zevenster.

WILDTERMEN

door J. Rolfes.

Zoals in onze vorige uitgave al min of meer beloofd is, wil ik in dit boekje een vervolg geven aan de in de groene wereld gebezigde wildtermen.

Ditmaal zullen we het edelhert eens onder de loep nemen en kijken wat er voor soms vreemde, vaak ook heel mooie en treffende uitdrukkingen gebruikt worden. Als we dan beginnen bij het gewei zien we dat dit in maart-april begint te groeien op de verdikkingen die uit de schedel ontspringen, de **rozestokken**. De krans die je aan de onderkant van een gewei ziet heet dan ook de **roos**. Bij het groeien van het gewei blijft er een huid (**basthuid**) omheen zitten, waarin de bloedbanen lopen die de voedingsstoffen voor de groei van het gewei aanvoeren. Tijdens deze periode is het hert zeer voorzichtig met het gewei. Bij meningsverschillen met andere herten gaan ze op de achterpoten (**achterlopers**) staan en slaan met hun **voorlopers** naar elkaar. Nadat het gewei volgroeid is sterft deze huid af, begint te jeuken en om de afstervende huid kwijt te raken begint het hert met het gewei langs bomen te schuren. Het gewei wordt **geveegd**.

In deze tijd krijgt het hert op de nek en hals ook een sterke haargroei, de z.g. **bronstmanen**. De paartijd (**bronsstijd**) nadert.

Dominante herten hebben meestal voor tenminste enkele dagen een groep vrouwelijke dieren (**roedel kaalwild**) in hun bezit. Het hert heet dan **plaatshert**. Jongere herten (**bijherten**) zullen proberen ook een hinde te veroveren en te bevruchten (**beslaan**). Maar als ze het roepen en dreigen (**burlen**) van een zwaar hert horen laten ze dit wel na. Alleen een ander ouder hert wat hiervan niet onder de indruk raakt en toch een poging doet, kan rekenen op een aanval van het plaatshert. Een enkele keer komt het voor dat een van beide herten gedood (**geforkeld**) wordt.

Edelherten vertoeven overdag meestal in dichte bospercelen, de **dekking**. Pas tegen het vallen van de avond komen ze hieruit te voorschijn, ze **treden uit**. Meestal doen ze dit jaren achtereen langs dezelfde route, het **wissel**. De tocht gaat dan naar de voedselrijke gebieden of wildweiden. Het gaat dan op **lavei**.

Als we een wildspeurtocht hebben en we ontdekken pootafdrukken (**prenten**) of wild, dan **speuren** we het. Meestal heeft het roodwild ons echter zeer snel in de gaten, want de oren (het **gehoor**) is zeer sterk ontwikkeld. Tenslotte kunnen we dit wild bekijken en observeren (**aanspreken**).

Bovenstaande termen zijn uiteraard nog lang niet volledig, maar dit zijn toch wel de meest algemeen voorkomende benamingen.

SPECHTEN VAN DE VELUWE.

door H.L. Kats

Gedurende het hele jaar kunnen we ze waarnemen maar vooral in het voorjaar is overal in het bos het geklop te horen van onze spechten op de Veluwe. Een geëfende vogelkenner zal al snel aan het ritme en geluid van het kloppen kunnen herkennen met welke specht we te maken hebben. Makkelijker wordt het als met name de Zwarte Specht zijn specifieke schreeuwen laat horen, zeker 's morgens vroeg als het licht is geworden, aan het eind van de middag en tegen de avond galmt de roep van deze vogel door de oude Veluwse bossen. Er is vrij veel bekend over het leven van de spechten. Tijdens wildspeurtochten of bij excursies vertel ik wel eens iets over deze prachtige dieren. Alleen laatst tijdens een excursie vroeg een kind aan me: "Wordt zo'n snavel niet gauw bot als die vogel zo hard moet hakken en krijgt hij geen hoofdpijn?" Ik was net met iemand in gesprek over bosbouwbeleid en heb toen geantwoord dat ik dat niet direct wist maar even over deze vraag moest nadenken. Een aantal bospaden verder beantwoordde ik zijn vraag pas. Ik zei dat ik het eigenlijk niet precies wist maar dat zo'n snavel vergelijkbaar is met de groei van een nagel en door het veelzijdige gebruik steeds scherp blijft. Tegen de tijd dat de specht aan het einde van zijn leven is zou het best kunnen dat die snavel wat botter is geworden. Dat hij geen koppijn krijgt bij het roffelen komt door een speciale elastische verbinding tussen snavel en schedel. Dit is een zeer gecompliceerd systeem dat goed bruikbaar is om elke slag veerkrachtig te breken.

Vaak zien we van een specht niet veel meer dan een kleurige flits tussen de bomen. Spechten zijn solitaire levende dieren en zijn vrijwel het hele jaar alleen. De meeste soorten blijven gedurende het gehele jaar in ons land. Duidelijk herkenbaar zijn ze als men ze ziet vliegen met hun karakteristieke golvende vlucht (behalve de Zwarte Specht die rechtlijnig vliegt): 3 tot 4 vlugge vleugelslagen, waardoor ze schuin omhoog schieten, gevolgd door een neerwaartse glijvlucht. Spechten hippen spiraalsgewijs langs de boomstammen naar boven, op zoek naar insecten. De spechten broeden in holen die ze in boomstammen uithakken, (één uitzondering daarop is de Draaihals die geen eigen nestruimte hakt). Over het algemeen gebruiken deze vogels voor hun nesten aangetaste of vermolmde bomen. Er wordt geen nestmateriaal gebruikt, hooguit een laagje houtspaanders. De eieren zijn bij alle soorten wit. Als de eieren uitkomen zijn de jongen naakt en hebben dan nog gesloten oogjes en gehooropeningen. Door de wijze waarop de spechten hun nestruimtes maken zorgen zij op de wat langere termijn ook voor schuil- en nestgelegenheden voor tal van andere dieren, waaronder de boom-marter, eekhoorn, vleermuizen, bosuil, ruigpootuil, holenduif, spreeuw, kauw en boomklever.

Stel dat we in de gelegenheid zouden zijn om de poten van een specht te kunnen bekijken dan zien we dat de vier tenen aan de klauw van deze vogel duidelijk zodanig geplaatst zijn dat hij het beste houvast tegen een boom heeft. Hij steunt dan op zijn verstevigde staartpenen. Altijd zijn er twee tenen naar voren, een naar achteren en de vierde iets achterwaarts opzij gericht. Deze laatste teen is soms weinig ontwikkeld of is niet aanwezig. Zoals ik reeds vermeldde is aan het geluid dat de spechten maken vast te stellen om welke soort het gaat maar ook vaak waarmee ze bezig zijn. Er zijn roffels om de wijfjes mee te lokken, specifieke geluiden om hun nesten te maken, geluiden om hun voedsel te zoeken en signalen waarmee onze spechten wel op een km afstand een onderlinge communicatie hebben. Een verschil in trommelfrequentie zorgt bovendien voor wederzijdse herkenning van de spechtsoorten. Alle spechten hebben de gewoonte om in het voorjaar hun woongebied door middel van hun geluid af te bakenen met een roffel op een geschikte dode tak die deze geluidstrillingen doorgeeft.

Hoewel het beslist beter is een geluidsopname te beluisteren om de vogels beter te leren herkennen volgt hier een overzicht van de geluiden die onze Veluwe spechten maken.

De duidelijkst herkenbare van onze spechten is de Zwarte Specht; het trommel-sigitaal duurt ± 2 sec. Het bestaat uit 35-43 afzonderlijke slagen en het geluid kan meer dan 2 km doordringen. Als de Zwarte Specht ergens zit maakt hij een luid "klièè" en in de vlucht een hoog en helder, doordringend "krru-krru-krru-krru". Hij roffelt soms, maar dan zeer luid.

Bij de Grote Bonte Specht duurt het geroffel op een tak slechts 0,6 seconde en telt niet meer dan 16 slagen. Deze korte roffel draagt niet meer dan 1 km ver. Verder maakt hij een schrill geluid; "kjkjk" of "kik", bij opwinding een merel-achtig "kiekiekiek" of een snel "krè-krè-krè". Als ze roffelen om voedsel te zoeken dan is het tempo drie tikken per seconde. Mannetje (σ) en wijfje (ϕ) trommelen beide zeer snel op resonerende, dode boomtakken. In de paartijd kan dit oplopen tot 6-10 slagen per halve seconde. In juni komt het wel eens voor dat de jongen het kloppen al proberen na te doen.

Duidelijk herkenbaar is ook het geluid van de Groene Specht: een zeer luid klinkend, lachend "kluu-kluu-kluu-kluu". In de paartijd roffelt deze specht niet maar lokt het σ een ϕ met een hinnikend gelach. Dit wordt telkens 8-12 keer herhaald en klinkt als "gluuck-gluuck".

Dan de Kleine Bonte Specht: de roffel van deze specht duurt vaak enkele seconden waarbij het onwaarschijnlijke aantal van ruim twintig "hamerslagen" per seconde wordt geproduceerd; sneller dus maar minder krachtig dan de roffel van de Grote Bonte Specht.

De Kleine Bonte Specht heeft een hoog "kie-kie-kie" geluid dat zich steeds herhaald. Het lijkt op roep van de Draaihals, maar zwakker en minder verdragend. Soms een vrij zwak "tsjik". Als laatste, de Draaihals. Het geluid dat deze vogel maakt is een nasaal, herhaald "kji-kji-kji-kji". Het geluid lijkt iets op de roep van een torenvalk. We zullen de spechten nu verder per soort gaan bekijken.

Zwarte specht (*Dryocopus martius*).

Vanzelfsprekend dankt deze ± 45 cm grote specht zijn naam aan zijn zwarte verenpak. Het σ heeft een donkerrode kruin en het ϕ heeft een donkerrode vlek achter op de kop. Bij de jonge vogels is dit verschil tussen σ en ϕ al duidelijk waarneembaar.

De ogen zijn bleekgeel. Zijn scherpe snavel is zeer geschikt om in hout te beitelen. Ze hebben een uitschuifbare 5 cm lange tong met een verharde van weerhaakjes voorziene harpoenpunt die uitstekend geschikt is om keverlarven mee in het weke lijf te prikken. Zijn voedsel, dat moeilijk te vinden is, weet hij zonder een probleem op te sporen. Iets moeilijker heeft hij het met het oppikken van mieren maar heeft hij een boomstobbe met een mierenkolonie gevonden (het liefst een stobbe van de fijnspar met rode bosmieren) dan weet hij in korte tijd deze stobbe zodanig te bewerken dat hij zijn krop snel vol heeft met de mieren. Ongeveer de helft van zijn menu bestaat uit mieren.

Vanaf 1915 zijn de Zwarte Spechten standvogels geworden. Dit kwam door het ouder worden van onze bossen waardoor er een mogelijkheid was ontstaan voor nestgelegenheid. Ze zijn te vinden in loofbos of in naaldbos maar dan wel naaldbomen die minstens 40 jaar oud dienen te zijn. Hun voorkeur gaat duidelijk uit naar oude beukebomen, berken en douglassparren.

Hebben ze een geschikte boom uitgekozen dan breekt er een periode van 12 tot 14 dagen aan om hun nest te hakken.

De ovale ingang ($\pm 8 \times 12$ cm) ligt in de lengterichting van de stam. Het geeft toegang tot een hol met een doorsnede van circa 15 tot 25 cm en een diepte van ongeveer 40 tot 50 cm.

Hoewel beide spechten het nest uithakken verricht het σ het meeste werk hieraan. Als het nesthol bijna klaar is komt het wel eens voor dat een "kraker" bezit neemt van de ruimte en dat de specht weer opnieuw aan het werk moet.

We zijn dan wel een paar weken verder in het broedseizoen, gebeurt dit nogmaals dan is de kans op een succesvol broedseizoen verkeken.

In het nest hangt de specht tegen de rechte wand, stevig met zijn grijpklauwen in het hout verankerd en steunend op zijn staart.

De broedtijd van de Zwarte Spechten is van half april tot juni. In die periode worden in het nesthol 4 tot 5 eieren gelegd die hoofdzakelijk door het ♂ maar ook door het ♀ bebroed worden. Na 12 tot 14 dagen komen de eieren uit. Als de jonge spechten 12 dagen oud zijn gaan hun oogjes open. Ze zijn inmiddels 6x hun geboortegewicht. Ongeveer 20 dagen na hun geboorte zijn deze vogels al zo ver dat ze zelf naar de nestopening klauteren om hun voedsel in ontvangst te nemen. Als de maaltijd afgelopen is gaat het ♂ of ♀ naar binnen om de ontlasting van de jonge vogels uit het nest te verwijderen. Dan, één tot anderhalve week later, vliegen de jongen uit en worden nog een korte tijd door hun ouders verzorgd waarna ze hun eigen weg gaan en vertrekken naar een nieuw woongebied.

Groene specht (*Picus viridus*).

Deze prachtige vogel meet gemiddeld zo'n 32 cm. De bovenzijde is olijfgroen, hij heeft een gele stuit en een groenachtig-grijze onderzijde. Het verschil tussen een ♂ en ♀ is moeilijk te zien. De kruin is zowel bij het ♂ en het ♀ rood tot in de nek. De oogstrepen zijn zwart. Bij het ♂ en ♀ is ook de baardstreep zwart doch bij het ♂ is het midden van de baardstreep rood. Het menu van de Groene Specht bestaat voor bijna 90% uit mieren. Verder eet hij vliegen, kevers, rupsen, slakken en wormen. De rode bosmieren vormen zijn hoofdvoedsel in de wintermaanden. Problemen krijgen ze pas als er een dik pak sneeuw ligt zo dat ze niet meer met hun snavel een mierenhoop kunnen openwerken, dan vallen er veel slachtoffers. Als er weinig of geen sneeuw ligt zijn de mierenhopen makkelijk toegankelijk voor hun 12 cm lange tong. Deze tong heeft op zijn punt grote speekselklieren die een kleefachtige stof afscheiden. Met deze tong kronkelt hij in de mierengangen om poppen, eieren en mieren te pakken te krijgen. Op een plaats waar de Groene Specht mieren heeft gevangen kunnen we vaak zijn uitwerpselen vinden. Deze zijn wit en bestaan hoofdzakelijk uit lege mieren skeletjes. Hoewel hij de rode bosmieren regelmatig van zich af schudt lijkt hij geen last te hebben van het mierzuur wat de mieren tegen hem aan spuiten. Door dit mierzuur raakt hij ongewenste gasten zoals parasieten kwijt.

Groene Spechten kunnen voorkomen in parken, boomgaarden en lichte bossen. Het belangrijkste is dat er voldoende voedsel voor deze vogels aanwezig moet zijn. Op de Midden- en Oostelijke Veluwe is de Groene Specht een zeldzame broedvogel geworden. In de boswachterij Ugchelen-Hoenderloo zijn de waarge-

nomen exemplaren waarschijnlijk zwerfende vogels. Het is bekend dat er bij Hoog-Buurlo, nabij ons nestkastengebied, een broedpaar is. Ze konden daar foerageren op de akkerlanden en heidevelden.

Op de Westelijke Veluwe in de boswachterij Garderen kan deze soort zich beter handhaven. Duidelijk waarneembaar is dat de terugloop van de Groene Specht een gevolg is van de veranderende vegetatie, minder rode bosmieren, minder graslanden rond de bossen waar meer maisvelden te zien zijn. Door natuurlijker bosbeheer, dood hout laten liggen en meerdere open plekken in het bos te creëren wordt de biotoop iets beter. Vandaar dat ze de laatste tijd weer wat vaker worden waargenomen.

Het ♂ en ♀ hakken beide het nest dat een bijna ronde opening heeft van ongeveer 6 cm. Verder is er een horizontale gang die via een verticale schacht naar de nestholte leidt. Het liefst maken ze hun nesthol in loofhout. Het nesthol wordt 30 à 40 cm diep en heeft een doorsnede van ± 15 cm. Vaak wordt het nesthol meerdere jaren gebruikt. De 4 tot 7 eieren worden in de periode mei-juni door beide ouders gedurende 15 tot 17 dagen bebroed. Ze gaan pas broeden als het legsel compleet is. De jonge vogels blijven 3 weken in het nest en worden na het uitvliegen nog drie weken door de ouders verzorgd.

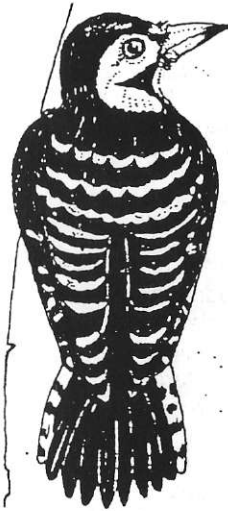
Grote bonte specht (*Dendrocopus major*).

Een specht waarvan we de duidelijk herkenbare felle contrasterende kleuren altijd kunnen waarnemen, of hij nu stil zit of vliegt, is de Grote Bonte Specht met een gemiddelde lengte van 23 cm. Opvallend is zijn witte onderzijde met rode onderstaartdekveren. Op de zwarte bovenzijde zijn de grote witte schoudervlekken goed te zien. Ze hebben zwarte baardstrepen die aan de witte zijanten van de kop tot in de nek doorlopen. Het ♂ heeft rood in de nek, het ♀ niet. Alle jonge, bijna volwassen Grote Bonte Spechten hebben een rode bovenkop.

Overal waar bomen voorkomen kunnen we deze specht aantreffen, meestal in de wat oudere loofbomen. Op plaatsen waar het hout door rotting wat zachter is geworden hakken ze in 2 tot 3 weken hun nest met een ronde opening van ongeveer 4,5 cm doorsnede. Het nesthol wordt ± 25 cm diep en heeft een middellijn van ± 12 cm. In mei-juni worden de 5 tot 6 eieren door de beide ouders gedurende 12 tot 15 dagen bebroed. De jongen verlaten na 3 weken het nesthol en worden dan nog 2 weken door hun ouders verzorgd. Deze spechtensort is voor wat zijn voedsel betreft het minst kwetsbaar aangezien het alleseters zijn. Handig maken deze spechten gebruik van de spleten in de schors van bomen. Om bij de zaden van denne- en sparre-appels te komen of de inhoud van b.v. pruimepitten

tot zich te nemen klemt de specht deze kegels of pitten tussen het boomschors om vervolgens te gaan hakken en eten. Vaak kunnen we onder een boom de splinters, pitrestanten e.d. aantreffen. Dit wordt een "spechtensmidse" genoemd.

Kleine bonte specht (*Dendrocopos minor*).

Een in ons land schaarse broedvogel is de Kleine Bonte Specht, lengte 15 cm. De boven zijde is zwart met witte dwarsstrepen. De onderzijde is wit met, op de flanken, donkerbruine strepen. De zij-kanten van de kop zijn wit met zwarte baardstrepen. Bij het volwassen ♂ is de kruin rood, bij het ♀ niet. Hoewel deze vogel thans op de Veluwe niet zo vaak voorkomt (wel op de zuidelijke stuwwallen) kunnen wij in de nabije toekomst verwachten dat we deze spechten in grotere aantallen op onze Veluwe zullen waarnemen dan nu het geval is. Dat zou, net als ik bij de Groene Spechten vermeldde, een gevolg kunnen zijn van de huidige visie op het bosbeheer. Het is een vogel die hoofdzakelijk voorkomt in de rijke gemengde loofbossen, parken en boomgaarden. De oude dennenbossen op de Veluwe worden alleen door deze specht geaccepteerd als ze zich in een aftakelingsfase bevinden en er vermenging plaats vindt met loofhout zoals berk en beuk, op veel plaatsen is dit momenteel het geval.

Bij de Kleine Bonte Specht hakken het ♂ en het ♀ samen de nestholte uit in een oude loofboom, het liefst op een vermolmde plaats. De nestopening heeft een doorsnede van slechts 3 cm en het nesthol een diepte van 15 tot 30 cm met een middellijn van ±10 cm. De 5 tot 6 eieren worden in de maanden mei-juni gelegd en voornamelijk door het ♀ in twee weken uitgebroed. De jonge vogels blijven drie weken in het nesthol en gaan dan met hun ouders gedurende twee weken mee op zoek naar voedsel dat voor het merendeel bestaat uit insectenlarven. In het voorjaar en de zomer wordt het menu uitgebreid met spinnen, rupsen, bladluizen, mieren en mierpoppen. In de winter wordt het menu aangepast aan het seizoen en eten ze ook noten en zaden.

Middelste bonte specht (*Dendrocopos syriacus*).

Aangezien deze vogel waarschijnlijk niet meer voorkomt in ons land (nog wel eens bij onze oostgrens wordt gesignaleerd) zal ik deze in dit artikel niet verder behandelen. Wel wil ik vermelden dat deze specht, indien hij hier aanwezig zou zijn, hoog in de bomen een stil en verborgen leven leidt met als gevolg dat hij weinig opgemerkt zal worden.

Draaihals (*Iynx torquilla*).

Een specht die voor zijn uiterlijk meer lijkt op een Nachtzwaluw is de Draaihals met een lengte van 16 cm. Hoewel hij vrij zeldzaam is komt hij op de Veluwe regelmatig voor. Hier wordt hij ook wel mierenjager genoemd. Deze slanke vogel met zijn bruine veren gemengd met zwarte en grijze kleuren valt door deze boomschorskleur totaal niet op in het bos.

Hij heeft een roomgele gestreepte onderzijde. Als we zijn poten zouden kunnen bekijken zou direct de overeenkomst met de andere spechten opvallen. De lange, kleverige ronde tong is niet ruw en heeft geen weerhaakjes zoals de andere spechten. Draaihalzen danken hun naam aan de gewoonte hun kop en hals in alle mogelijke richtingen te draaien als ze verstoord worden. Met de tong flitsen ze dan telkens uit hun snavel waardoor er een sissend geluid ontstaat dat op het sissen van een levensechte slang lijkt. Het zijn insecteneters. Hun voedsel bestaat uit; kevers, vlinders, insectenlarven, mieren en mierenpoppen. Aangezien Draaihalzen niet kunnen hakken zoals de andere spechten dat doen, is het voor hen moeilijker om voedsel te bemachtigen. Vooral mieren kunnen ze alleen opeten als deze op de grond of op schors voorkomen. Mede door de voedselconcurrentie van de andere spechten zouden de Draaihalzen in de winter niet aan voedsel kunnen komen, dit is dan ook de reden dat deze spechten naar Afrika wegtrekken als de herfst zich aankondigt, begin april kunnen we ze weer terug verwachten.

Op de Veluwe kunnen we de Draaihals vinden in bosgebieden met een open landschapsstructuur met in de buurt graslanden en heidevelden waar voldoende mieren te vinden zijn. Door zijn zwakke snavel hakt de Draaihals zelf geen nest maar maakt gebruik van boomholtes en bestaande nesten van o.a. mezen, Gekraagde Roodstaarten, Bonte Vliegenvangers, spechtenholen en nestkastjes. Het ♂ en ♀ zoeken beide naar een geschikte broedplaats. In ons vogelnestkastengebied bij Radio-Kootwijk hebben we op advies van de SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland) enkele nestkasten voor deze vogel geplaatst. Eind mei, begin juni worden er in het nest 7 tot 10 eieren gelegd, een bijzonderheid is dat zij meer dan een ei per dag leggen. In ongeveer 12 dagen worden de eieren door de beide ouders uitgebroed. De jongen die met mierenbroed worden gevoerd verlaten hun nestruimte na 19 tot 22 dagen en worden daarna nog 10 dagen door hun ouders verzorgd.

TUINBEURS VOOR GELDERLAND

Als we de Latijnse naam nemen van onze Draaihals, lynx torquilla, dan zou deze naam als volgt te verklaren zijn. Torquilla daar zit die draaihals in, maar wat betekent lynx? De Draaihals was in sommige landen het symbool van de liefde. Een jongeman, die contact zocht met zijn geliefde, droeg een afbeelding van dit dier bij zich. Het arme beest heeft door dit bijgeloof heel wat moeten lijden. Want wat deed men in de "goede" oude tijd, als iemand niet verliefd wilde worden? Men neme ... een Draaihals, bind het beest aan een wiel, gaat dit wiel ronddraaien terwijl men bezweringsformules uitspreekt! Hoe kwam men tot deze dwaasheid? Voor een antwoord hierop moeten wij ons in de Griekse mythologie verdiepen. lynx was de kamenier of zo iets van een godendochter, een kind van Pan en Echo, met de naam lo. lynx was, zoals veel vrouwen uit de mythologie, een goede koppelaarster, want zij wist Zeus, de oppergod te verleiden tot een vrijpartij met lo. Zelf stond ze op de uitkijk en draaide haar hoofd naar alle kanten of er onraad dreigde. En dát was zeker het geval!

Als wrekende gerechtigheid zweefde Zeus' gemalin Hero van de Olympus en veranderde lynx in een vogel. Daarmee hadden we de eerste Draaihals!

Witrugspecht (*Dendrocopos leucotos*).

Na al onze Veluwe spechten besproken te hebben wil ik toch nog één specht noemen die zich hier zou kunnen gaan vestigen.

Dat is de Witrugspecht, deze specht heeft een uitgesproken voorkeur voor oude, stervende bomen. Net zoals ik al eerder vermeldde geeft de huidige visie op het bosbeheer óók een mogelijkheid voor dit dier om zich te gaan vestigen. Aangeharkte bossen hebben we niet meer. Oude aangetaste bomen mogen blijven staan en afsterven op onze mooie Veluwe.

Lijst van gebruikte literatuur:

Schmid, H. 1980: Het sociale leven van de dieren. Uitg. Bosch en Keuning nv, Baarn

Blijdestijn, v. Natuurleven in Nederland. Uitg. J.B. Wolters, Groningen
Snijders Rien en Koos Dansen, 1989: 60 jaar bescherming van natuur en cultuur. Uitgegeven door de Stichting Het Gelders Landschap, Arnhem

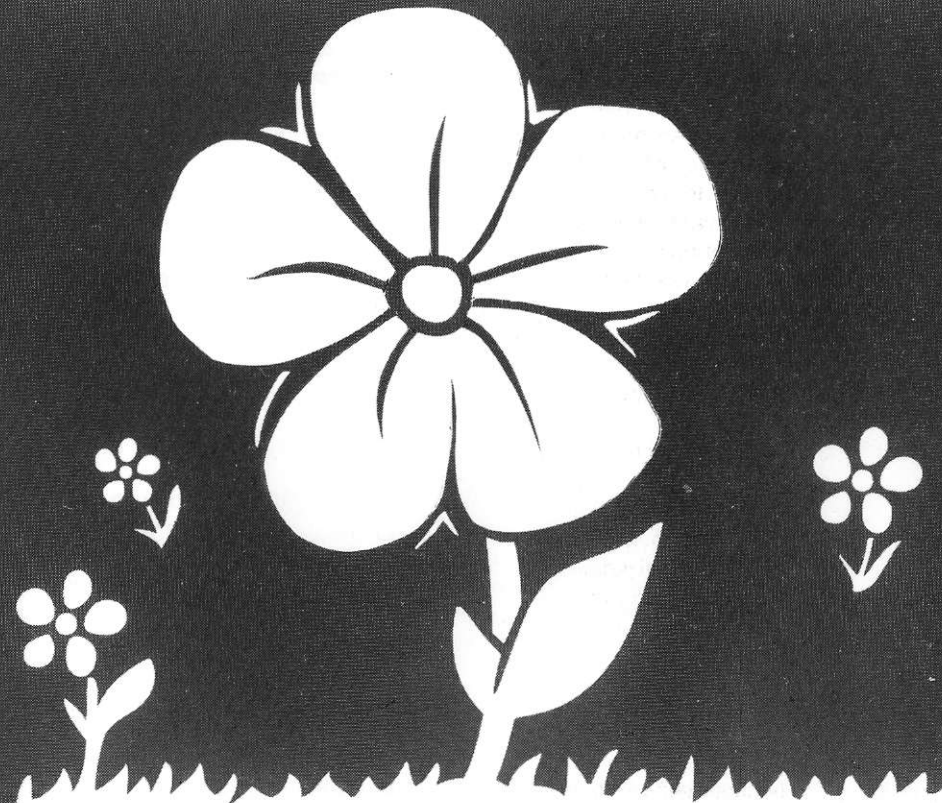
Jong de M. 1976: Vogels, nesten en eieren. Uitg. Van Holkema en Warendorf, Bussum

Thieme's Vogelatlas. Uitg. Thieme, Zutphen

Atlas van de Nederlandse vogels, samengesteld en uitgegeven door SOVON
Vogel Rob L. 1990: Broedvogels van de boswachterij Ugchelen-Hoenderloo. Uitgave: SOVON - S.B.B.

Nes J.G.Th van. 1963: De eieren en nesten van onze vogels. Uitg. W.J. Thieme, Zutphen

Petersons Vogelgids. Uitg. Elsevier, Amsterdam.

VRIJDAG	ZATERDAG	ZONDAG	MAART
10	11	12	
12.00-22.00	10.00-18.00	10.00-18.00	1995

RIJNHAL ARNHEM

JAARPROGRAMMA 1995

Om onze wildspeurtochten in goede banen te geleiden zijn er enkele spelregels ingesteld. In uw eigen belang dient u zich hier aan te houden.

Voor wildspeurtochten geldt het volgende:

- Zorg voor onopvallende kleding;
- Doe van te voren niet allerhande "geurtjes" op;
- Bij een fietstocht: Zorg dat uw fiets in orde is (geen piepende remmen of aanlopende delen);
- Maximaal aantal deelnemers 15.
- Neem een goede verrekijker mee.

Voor de wildkansel:

- Houdt u er rekening mee dat u 1 tot 2 uur stil op een houten bank moet zitten;
- Daardoor ook minder geschikt is voor kinderen onder de 10 jaar.
- Neem een goede verrekijker mee.

Voor alle evenementen, uitgezonderd de dia-lezingen, dient u zich minimaal 2 dagen van te voren op te geven, daar anders niet gegarandeerd kan worden dat u mee kunt.

- 11 maart: **Dia-lezing** door de heer W.A. Weenink. Deze bekende natuurfotograaf maakte ondermeer de natuurmonumentenkalender 1994. De lezing zal gaan over (uiteraard) de Veluwe, maar ook de randgebieden komen uitgebreid aan bod. Aanvang 14.00 uur in hotel Prinsen te Ugchelen.
- 10-11-12 maart: Tuinbeurs in de Rijnhal te Arnhem. Hier zullen wij met een maart stand aanwezig zijn. Op deze beurs staan tal van standhouders die u uitgebreid kunnen informeren over alles wat met uw tuin te maken heeft. Een bezoek zeer zeker waard. Zie voor openingstijden de advertentie.
- 08 april: **Wildspeurtocht** per fiets. Verzamelen om 07.00 uur aan het einde van de Wieselseweg in de buurtschap Wiesel ten noorden van Apeldoorn.
- 22 april: **Excursie** Vierhouterbos. Ook dit prachtige oude bosgebied staat dit jaar weer op ons programma. De boswachter van dit terrein maakt u wegwijs. Verzamelen om 10.00 uur op de parkeerplaats aan de weg Vierhouten-Ernst, even buiten Vierhouten.

13 mei:

Excursie Geldersch Landschap.

Ditmaal is onze bestemming het uitgebreide gebied tussen Arnhem en Apeldoorn, n.l. de Loenermark en het Loenense Bos. Dit gebied met een oppervlakte van 1157 ha. is door de gemeente Apeldoorn per 1 januari 1993 in erfpacht uitgegeven aan het Geldersch Landschap. De districtsbeheerder hiervan, de heer D. Schouten zal ons rondleiden. Verzamelen om 09.30 uur bij cafe de Loenermark bij de kruising Beekbergseweg-Eerbeekseweg te Loenen.

Het betreft een zeer aantrekkelijk Veluws landschap met uitgestrekte naaldbossen en golvende heidevelden, o.a. met jeneverbessen. Ook eiken- en berkenbossen. Leefgebied van edelhert, wild zwijn, ree, das en vos.

Centraal een schaapskooi van waaruit een schaapskudde de hei begraast. Het zuidelijke deel wordt begraast door Schotse hooglanders

27 mei:

Wildkansel nabij Hoog Buurlo.

Dit al jaren door ons in het programma opgenomen bezoek moet nu helaas onder voorbehoud worden opgenomen. Er bestaan namelijk plannen de kansel te verwijderen. Vertrek om 19.30 uur vanaf de parkeerplaats van motel de Cantharel te Ugchelen.

- 03 juni: **Wildspeurtocht** per fiets.
Vertrek om 20.00 uur vanaf restaurant de Echoput, gelegen aan de oude weg Amersfoort-Apeldoorn, nabij de afslag Hoog-Soeren
- 16-17-18 juni: **Game Fair** in Berg & Bos te Apeldoorn.
Op dit groots opgezette buitengebeuren verwachten wij u zeker in onze stand. Maak er een dagje uit van met uw familie!
Aktiviteiten: Presentaties en wedstrijden met jachthonden, politiehonden, sledehonden, windhonden.schaapshonden; wedstrijden en presentaties kleiduivenschieten, windbuksschieten, klein kaliber schieten enz; presentaties van twee- en vierspannen; jachthoornblazen; presentatie van de jacht met valken haviken; voorlichtende organisaties op het gebied van natuur en jacht; verkoop kleding, schilderijen, antiek; en nog veel meer.
- juli-augustus: Elke woensdagavond zal er in de boswachterij Berg en Bos te Apeldoorn 's-avonds een excursie zijn, waarbij tevens de herten en wilde zwijnen gevoerd zullen worden. Inlichtingen aan de kas-sa van het park.
- 09 september: **Wildspeurtocht** wandeling.
Vertrek om 18.30 uur vanaf de parkeerplaats van restaurant het Jachthuis te Hoog-Soeren.
- 23 september: **Bijenmarkt** Eerbeek. Op deze uiterst gezellige markt met vanaf 11.00 uur levende muziek staan wij sinds enkele jaren met onze voorlichtingsstand.
- 26 september : **Burltocht.**
Wederom een wandeling om naar het burlen van de edelherten te luisteren. Vertrek om 19.00 uur vanaf de parkeerplaats van Restaurant de Echoput, gelegen langs de oude weg Apeldoorn-Amersfoort, ter hoogte van de afslag Hoog-Soeren.
- 29 september : **Burltocht.**
Zie 26 september.
- 30 september : **Wildkansel**
Zie 27 mei. Vertrek om 16.30 uur vanaf de parkeerplaats bij motel de Cantharel te Ugchelen.

- 14 oktober : **Excursie** Vierhouterbos.
Zie 22 april.
- 11 november: **Dia-lezing** door G.J. Blankena met als onderwerp: het ontstaan van het landschap Veluwe.
Aanvang 14.00 uur in hotel Prinsen te Ugchelen.
- 20 jan 1996 : **Dia-lezing** door Ruud Knol.
Onderwerp : Herfst en Paddestoelen.
Aanvang 14.00 uur in hotel Prinsen te Ugchelen.

Alle wandelingen/excursies/wildspeurtochten zullen ongeveer 2 uur duren, wat echter niet wil zeggen dat u dan konstant wandelt of fietst. Er zal kalm aan gedaan worden en regelmatig gerust worden, zodat het voor iedereen leuk blijft.

Verplicht aanmelden voor alle evenementen, uitgezonderd de dia-lezingen, tenminste 2 dagen van te voren alsmede verdere informatie bij:

Dhr. H. Kats, tel: 055-558686
m.i.v. 10-10-1995: 0553558686

KOOTWIJK

In ons nestkastengebied van Radio-Kootwijk hebben in 1994 weer verschillende soorten vogels gebroed. Geteld werden 104 paar koolmezen waarbij 468 jongen zijn uitgevlogen, 15 paar pimpelmezen met 124 jongen, 134 paar bonte vliegenvangers met 241 jongen, 6 paar boomklevers met 27 jongen en 1 paartje boomkruipers, waarvan helaas geen jongen zijn uitgevlogen.

Maar terwijl je in het natuurgebied bezig bent zie je natuurlijk wel meer als alleen vogels. Door onze vrijwilligers werden verder nog waargenomen:

5 maal een edelhert;

2 maal een vos;

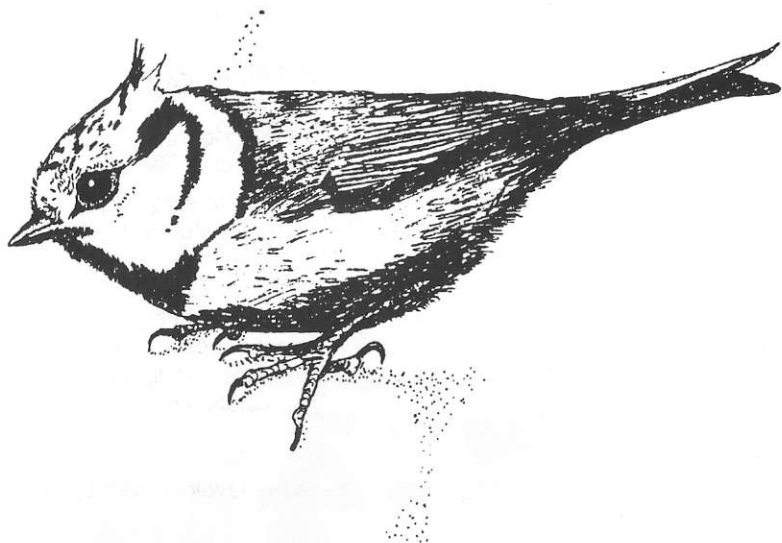
diverse keren wilde zwijnen;

en verder zwarte specht, grote bonte specht, koekoek, draaihals, zandhagedissen, hazelwormen, driehoornmestkevers en vier overvliegende kraanvogels.

In een uilenkast werd een speelnest van een eekhoorn gevonden en in een andere uilenkast een compleet nest van een eekhoorn.

Tenslotte werd de das nog waargenomen.

Al met al een indrukwekkende lijst.

OPROEP VRIJWILLIGERS.

Regelmatig hebben wij in ons blad een oproep aan u gedaan om ons te assisteren met vrijwilligerswerk. Slechts een enkeling heeft hierop gereageerd. Graag zouden we zien dat meerdere mensen ons helpen om de natuurterreinen te onderhouden. Buiten dat komt u in gebieden die anders voor u gesloten blijven omdat het een natuurreservaat of rustgebied voor grofwild is. En natuurlijk is het heerlijk toeven buiten. Daarnaast is het ook mogelijk dat u een keer mee kunt bij een grofwildobservatie op een hoogzit of grondhut.

De werkdagen zijn altijd op zaterdag. Voor de volgende projecten zijn er nog vrijwilligers nodig:

Tongerense Heide: Het ondoen van heidevelden van opslag van grove den, berk en eik. Er wordt gewerkt van 09.00 tot 12.00 uur en uiteraard wordt er een koffiepauze gehouden.

Vierhouterbos/Noorderheide: Op de Noorderheide zijn we bezig diverse waterstroompjes te restaureren en grafheuvels te ondoen van opslag. In het Vierhouterbos helpen we het Staatsbosbeheer met allerlei hand- en spandiensten. Er wordt hier gewerkt van 9.00 tot 15.00 uur, waarbij de versterking van de inwendige mens natuurlijk niet vergeten wordt.

Zandhegge: Ook hier ondoen we een paar kleine heideveldjes van opslag van 09.00 tot 12.00 uur.

Berg en Bos: Een oude voerhut geschikt maken als vleermuisonderkomen. De tijden zijn eveneens van 09.00 tot 12.00 uur.

FAUNABEHEER OP DE VELUWE.

de visie van de provincie Gelderland en het Rijk.

De Veluwe is niet alleen dat prachtige recreatiegebied vol bossen, heide en zandverstuivingen, het is ook het enige grote natuurgebied in Nederland waar naast allerlei andere dieren zowel wilde zwijnen als edelherten voorkomen. Ofwel zoals de kenners zeggen: alleen op de Veluwe komt zowel zwart- als roodwild voor.

Het mag dan ook geen verrassing zijn dat de provincie Gelderland en het Rijk er veel voor over hebben deze situatie in stand te houden. Wij willen hier vooral ingaan op de situatie rond het grofwild op de Veluwe. Daaronder verstaan wij edelherten, reeën, damherten, moeflons en wilde zwijnen.

Rijk en provincie zouden het liefst zien dat heel de Veluwe een vrije wildbaan werd, zodat rood- en zwartwild ongehinderd door het gebied kon trekken. Met dien verstande dat men landbouwgronden in gebieden waar zwartwild voorkomt natuurlijk wel daarvoor afschermt met rasters. Er zijn nog enkele grote gebieden op de Veluwe van particuliere eigenaren die hun eigen wildpopulaties hebben (gesloten wildbanen). Op de rest van de Veluwe is evenwel in principe wilduitwisseling mogelijk en vindt zij ook frequent plaats, natuurlijk vooral in de bronstperiode. Zelfs over een grote weg als de A50 kan het wild trekken, via de speciaal aangelegde wildviaducten.

Gezonde populaties.

Het Rijk en de provincie Gelderland zeggen in hun officiële publikaties dat zij op de Veluwe gezonde levensvatbare populaties van edelherten, wilde zwijnen en reeën in stand willen houden. De grote vraag is natuurlijk hoeveel grofwild er op de Veluwe kan leven zonder dat het verstorend werkt voor de rest van de vegetatie en fauna en de menselijke activiteiten in het gebied; landbouw en recreatie bijvoorbeeld.

Het uitgangspunt voor het antwoord op die vraag is: de natuurlijke draagkracht van het gebied. Nog steeds gaat men voor het bepalen van die draagkracht uit van een rapport dat het toenmalige RIN (Rijksinstituut voor Natuurbeheer) in de jaren zeventig heeft gemaakt. Er is toen gekeken naar de aanwezigheid van voedsel op de Veluwe, mogelijke schade aan agrarisch gebied en dergelijke. Op basis van cijfers in dat rapport is er in de vrije wildbaan op de Veluwe plaats voor 615 wilde zwijnen en 840 (edel)herten. Voor reeën geldt geen vastgesteld aantal. Door een aantal nieuwe ontwikkelingen sinds het laatste rapport (onder meer een wijziging van de rastersituatie en de toename van loofhout in de bossen) is er zo langzamerhand behoefte aan een nieuwe raming van de draagkracht van de Veluwe. Daar wordt aan gewerkt. Zolang die nieuwe raming er niet is gaat men echter nog uit van de genoemde cijfers.

Gesloten keten.

Nu mag het duidelijk zijn dat zo'n populatie zwijnen en herten nooit precies op dat vastgestelde aantal gehouden kan worden. Vooral de zwijnen op de Veluwe kun-

nen zich in goede jaren ontwikkelen tot zeer grote populaties. Een volwassen zeug kan vier tot vijf jongen werpen. In een gesloten voedselketen zouden dergelijke overschotten vanzelf verdwijnen. Op de Veluwe bestaat echter geen gesloten keten: de edelherten en zwijnen hebben er geen natuurlijke vijanden. Behalve door de hongerdood zal een te grote populatie dus niet snel verkleind worden. Met alle mogelijke gevolgen van dien: te grote populaties zwijnen en herten zullen het leefgebied van andere dieren in gevaar brengen, schade aanrichten aan bos- en landbouw en zich mogelijk zelfs op zoek naar voedsel in woongebieden gaan ophouden.

Deze ontwikkelingen zijn ongewenst en daarom moet er jaarlijks een aantal herten en zwijnen worden afgeschoten. Dat is de reden waarom provincie en Rijk de jacht op edelherten en wilde zwijnen nodig vinden en tot volledig geaccepteerd en geïntegreerd onderdeel van hun faunabeleid rekenen. 'Wij hebben het beheersinstrument "jacht" nodig om een goede en gezonde populatie dieren te houden', zegt een vertegenwoordiger van de provincie. 'Daarom zijn wij blij dat er vakbekwame wildbeheerders zijn die veel vrije tijd opofferen om een goede wildstand in de gebieden te beheren'. Ook het Rijk is die mening toegedaan. Beide overheden stellen zich dus op het standpunt dat de jacht een middel is voor goed (grof)wildbeheer. Zij hebben er vertrouwen in dat die door de betrokkenen consciëntieus wordt beoefend en zijn zeer tevreden over de wijze waarop in jaarlijks overleg tot goede overeenstemming over afschotpercentages wordt gekomen. Overigens blijven beide overheden de jacht en wat daarmee samenhangt op de voet volgen.

Rustgebieden.

Maar de jacht is natuurlijk niet de enige methode voor goed grofwildbeheer. In de loop der jaren is nog een aantal andere 'instrumenten' ingezet om de ontwikkeling van de grofwildpopulatie te bevorderen. Zo kan zonerings (indelen van gebieden in rustige en minder rustige stukken) helpen bij het creëren van rustige gebieden voor wild.

Net zoals het weren van gemotoriseerd verkeer uit bepaalde gebieden en het tegengaan van de aanleg van een al te dicht padenpatroon de leefgebieden voor grofwild aantrekkelijker kunnen maken. En natuurlijk is er dan nog de mogelijkheid voor verbetering van het natuurlijke voedselaanbod. Dat laatste kan bijvoorbeeld door nieuwe aanplant van loofhout of het medegebruik door (rood)wild van sommige landbouwgronden toe te staan, waarbij de schade vanzelfsprekend aan de boeren wordt vergoed.

Dergelijke maatregelen dienen niet alleen de dierenwereld, maar ook de recreant (die meer grofwild kan zien) en de terreinbeheerder (die minder wildschade heeft).

Andere dieren.

Natuurlijk is er naast het grofwild nog veel andere fauna op de Veluwe te bewonderen. Vorengenoemde maatregelen als zonerings en het weren van gemotoriseerd verkeer creëren daarvoor ook goede leef-voorwaarden.

Zo is de Veluwe voor veel vogelsoorten een belangrijk broed- en voedselgebied. Bosvogels als de appelvink, de draaihals, de houtsnip, spechten, kruisbekken en wespennieven hebben er hun territorium, maar ook de boomvalk, de bosuil, de buizerd, de havik en de sperwer, de ransuil en de wielewaal treffen wij er aan. Heidevelden met aangrenzende landbouwgronden zijn goede territoria voor boomleeuwerik, duinpieper, tapuit en klapekster. Bij goed heidebeheer zou zelfs het helaas verdwenen korhoen weer terug kunnen keren.

Dassen.

Naast het grofwild zijn boommarters en dassen twee belangrijke zoogdiersoorten die men ook op de Veluwe kan vinden en die gebaat zijn bij een op hen toegespitst beheer. Op de Veluwe liggen diverse bewoonde dassenburchten.

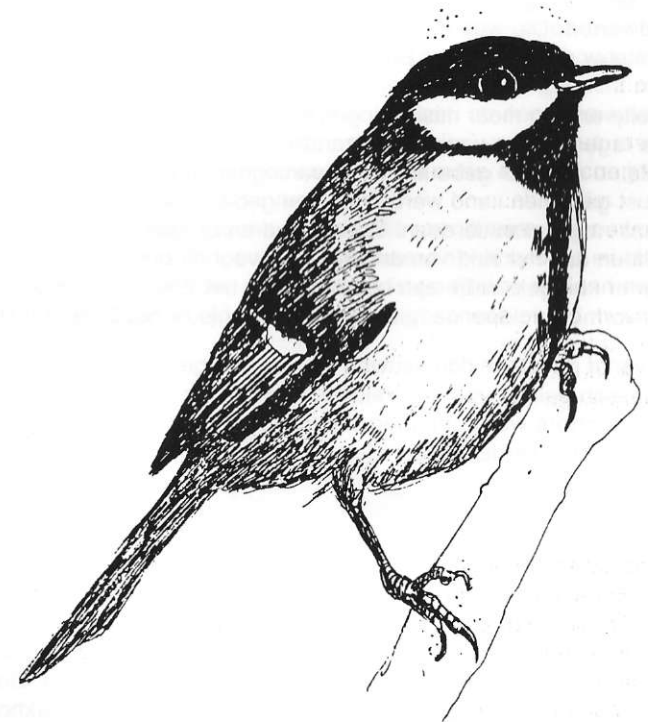
In de Dassennota voor de provincie Gelderland zijn knelpunten en oplossingen in beeld gebracht om de toekomst voor de dassen veilig te stellen. Naast veranderingen in het landbouwkundig gebruik (schaalvergroting) en het landschap (voedsel, dekking, verplaatsing) vallen de meeste dassen ten prooi aan het verkeer.

Dassen maken vaak gebruik van vaste routes (wissels) tussen de woonplaats (dassenburcht) en de voedselgebieden. Als drukke wegen deze routes doorsnijden, kan het voorkomen dat op deze kruisingen regelmatig dassen worden doodgereden en soms zelfs een hele dassenfamilie wordt uitgeroeid.

Dit probleem heeft er toe geleid dat de afgelopen jaren onder verschillende wegen veilige dassentunnels (onderdoorgangen) zijn aangelegd. Voor de Veluwe zijn er de komende jaren nog verscheidene nieuwe dassentunnels gepland.

Ernstig bedreigde diergroepen op de Veluwe vormen de kikkers, padden, salamanders, slangen en hagedissen. Zij vinden hun toevluchtsoord vanouds op de natte heidevelden van de Veluwe. Het spreekt vanzelf dat voor hun overleving handhaving van de "natte" omstandigheden en van de rust op die heidevelden van groot belang is.

Bovenstaand artikel is overgenomen uit het Veluwe-bulletin december 1994.

EIKENHAKHOUT

door G.J. Blankena.

De Veluwe is het bosrijkste gedeelte van ons land. Pure natuur, dat bos. Of niet? Niet dus: alle bos op de Veluwe is aangeplant. Hoe natuurlijk het er soms ook uit ziet.

Het oorspronkelijke bostype op de droge Veluwe was het Eiken-Beukenbos. Dit oerbos verdween al zo'n 1000 jaar geleden, toen de Veluwe een belangrijke smeedijzerindustrie kende. Tussen 900 en 1100 zijn bijna alle bossen gekapt om als energiebron te dienen voor de talrijke hoogoventjes, waarin het "erts" met behulp van houtskool werd gesmolten.

Door deze kaalkap, maar ook door overbeweiding van de resterende bossen, zijn zandverstuivingen en heidevelden ontstaan. Later, en dat was vaak eeuwen later, zijn deze landschappen opnieuw bebost. Dat was zeer noodzakelijk, want de zandverstuivingen breidden zich ongebreideld uit en bedreigden menig dorp in onze omgeving. De bebossing was dan ook primair bedoeld om de stuifzanden te beteugelen.

Dat was niet eenvoudig in die tijd, want de oorspronkelijke (oer) bosbodem was volledig verdwenen. Die was immers verstoven! De bodemvorming moest dus helemaal opnieuw plaats vinden. En probeer maar eens iets te planten op stuifzand!

Met veel moeite en nog meer mislukkingen lukte dit op sommige plekken. Hiertoe werden in de lagere delen van de stuifzanden singels aangelegd van berketakken, net zoals nu nog wel gebeurt bij het aanleggen van stuifdijken. In de luwte van het tot rust gekomen zand werden berken geplant: de enige soort die het op stuifzand soms nog wel wilde doen. Dennen waren er toen nog maar weinig; die werden pas later, aan het eind van de 19e eeuw voor dit doel gebruikt.

Op deze manier kon geleidelijk aan bos ontstaan: het Eiken-Berkenbos, en later, als de bodemvorming voldoende had doorgezet, opnieuw het Eiken-Beukenbos.

De eik werd vanaf de late middeleeuwen tot halverwege de 19e eeuw van steeds groter economisch belang voor de Veluwe. Niet zozeer om het hout dan wel om de schors. Die schors werd gemalen tot zgn "run", wat de grondstof was voor looizuur. Met looizuur werden huiden geloooid tot leer.

In die tijd is heel veel eik aangeplant, waarschijnlijk zelfs meer dan 3000 hectare. Deze eikenbossen lagen altijd in de buurt van een dorp, en dan met name aan de westzijde: ze waren immers primair bedoeld om het stuifzand tegen te houden!

De eikebomen, of liever gezegd eikestruiken, werden om de 8-10 jaar gekapt. Dat kappen gebeurde in het vroege voorjaar, als de sapstroom in de bast op gang moest komen. De bast zit dan wat "losser" om het hout. De afgekapte takken werden van kleine takjes ontdaan en "geknuppeld": door er systematisch en langdurig op te slaan liet de bast los en kon dus gewonnen worden. Deze vorm van bosexploitatie wordt "eikenhakhoutcultuur" genoemd; het eikenhakhout wordt in onze omgeving ook wel aangeduid als "kneppelhout".

Het "kneppelen" of "eekschillen" gebeurde in familieverband onder de meest erbarmelijke omstandigheden die men zich maar kon voorstellen. De gezinnen kwamen vaak van heinde en verre omdat er in dat jaargetijde (maart) nog maar weinig los werk te vinden was. En er moest wel brood op de plank zijn! Zo'n gezin woonde dan een maand in het bos, in een half in de grond gegraven plaggenhut. In maart dus!

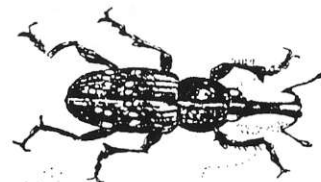
Om het zware werk enigszins te verlichten werd een kuil gegraven van omstreeks één meter diep, waardoor je niet zo hoefde te bukken bij het kneppelen. Rugpijn kreeg je toch wel van dit werk en van het slapen in zo'n plaggenhut... Zowel de kneppelkuilen als de restanten van de plaggenhutten zijn, zij het met enige moeite, nog wel terug te vinden in deze eekschillersbosjes. Ga maar eens kijken!

Geleidelijk is het eekschillen als vorm van bosexploitatie verdwenen: de synthetische looistoffen deden hun intrede. Toch is deze cultuur tot in de twintiger jaren doorgegaan!

Een deel van eikehakhoutbossen is aan zijn lot overgelaten en groeide uit tot wonderlijke, bijna sprookjesachtige bosjes. Uit de vaak al eeuwenoude stronk groeien een aantal dunne, knokige stammetjes moeizaam omhoog, wat een heel onwezenlijk beeld geeft. Andere hakhoutbosjes heeft men getracht om te zetten tot opgaand eikenbos: alle uitlopers werden gekapt, op één mooie, veelbelovende tak na: de zgn. spaartelg.

Zo ontstonden de eikespaartelgenbosjes: op een oude, duidelijk zichtbare stronk staat een verhoudingsgewijs te dunne boom.

Behalve een duidelijke ecologische waarde (dit soort bosjes zijn de laatste woonplaatsen van het vliegend hert, een grote keversoort) hebben de eikehakhoutbosjes ook een cultuurhistorische waarde. Het is goed een herinnering levend te houden aan de goede oude tijd, die dus niet zo goed was.

grote dennesnuitkever

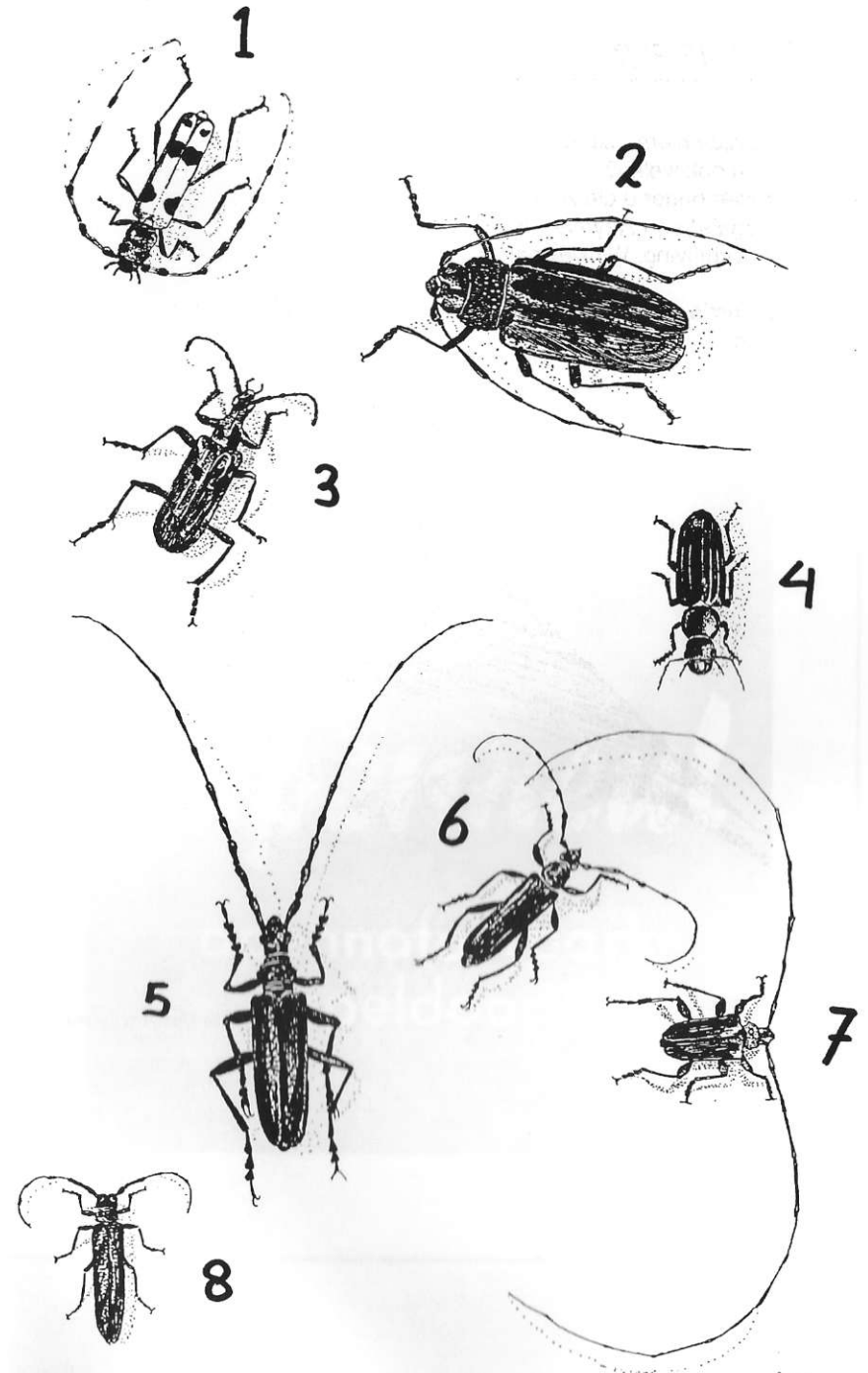
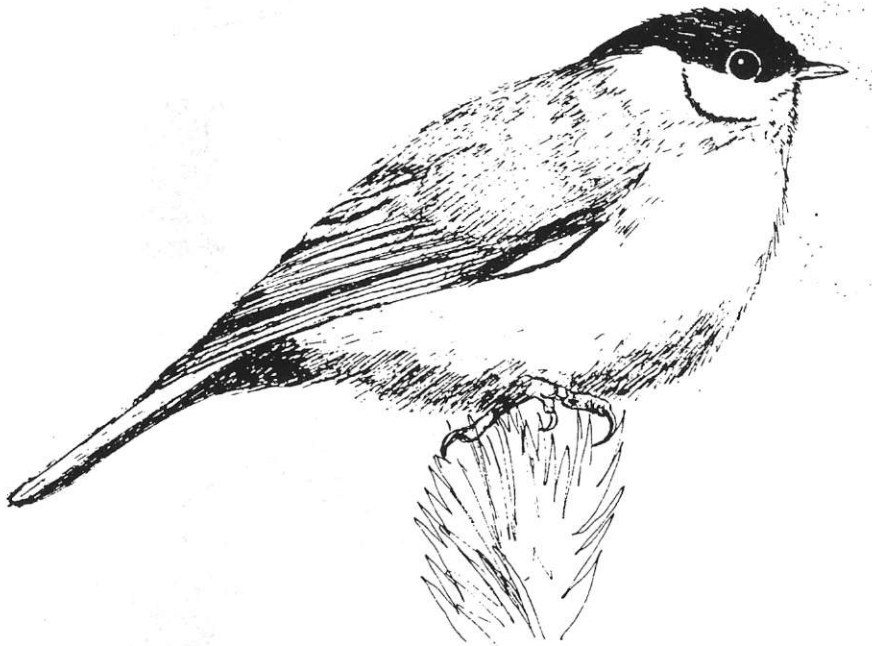

WEET U VEEL?

Op de bladzijde hiernaast heeft onze voorzitter diverse kevers getekend.
Maar weet u ook welke?

Voor degenen onder u die ze allemaal juist op naam kan brengen verloten wij het boekje "Vogels" van Hayman. In dit boekje staan 350 vogels afgebeeld in kleur met een beschrijving. Winkelwaarde f 19,90.

Stuur uw reactie naar S.B.D.V., Postbus 103, 7300 AC Apeldoorn.
Veel succes.

hanke bonenkamp '99

Apenheul
apennatuurpark
apeldoorn

DE OUDERHEIDEN